

GÜLŞEN-ÂBÂD

Seri Nu: 2

Sivas
Nisan 2015

gülşen-âbâd
Prof. Dr. Hasan Aksoy

Sivas Belediyesi Yayın Kurulu
Prof. Dr. Recep Toparlı
Prof. Dr. Hüseyin Akkaya
Prof. Dr. Alim Yıldız
İbrahim Yasak

Kapak Hattı
Cafer Kelkit

Kapak ve Dizgi
Ajans Simendifer

ISBN:

Baskı:

GÜLŞEN-ÂBÂD

HAZIRLAYAN
Prof. Dr. Hasan Aksoy

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

Anadolu'nun en kadim şehirlerinden birisi olan Sivas, yüzyılların birikimiyle oluşan tarihî ve kültürel zenginliğe sahiptir. Selçukludan Osmanlıya ve Cumhuriyet'e uzanan medeniyet yolculuğunda, Sivas hem ülkemizin en önemli şehirlerinden birisi hem de bu topraklarda yaşayan insanlarımızın müreffeh ve huzurlu bir hayat sürmelerinin mekânı olmuştur hep.

İnanıyoruz ki; çağdaş kent yönetimlerinin fonksiyonel amaçları arasında şehirleri fiziksel çehreleri ve altyapılarıyla yaşanabilir mekânlar yapmaya uğraşmaları kadar, üzerinde yaşayan insanları, kültürel damarlarından besleyecek kanalları destekleyerek, çağın gelişen imkânlarıyla buluşturan ortam ve imkânı sağlamaya yönelik görevleri de bulunmaktadır.

Bu çerçevedeki belediyecilik anlayışımız içerisinde, tarihten gelen kültürel mirasımızı yeni kuşaklarla buluşturmak ve özellikle bugünün ve geleceğin daha yaşanılabilir bir şehrine hizmet etmek gayesindeyiz. Güzel şehrimizin tarihî dokusunu korumaya ve ön plana çıkarmaya yönelik projelerimizle birlikte, insanımızın yaşadığı coğrafya ile barışık olması için nezih ve estetik iskân mekânları ve sosyal donatılar, ulaşım imkânları ve yeşil alanlar oluşturmanın gayreti içerisindeyiz. Bunlara yönelik geniş kapsamlı projelerimizi uygulamaya koymaktayız.

Yine bu şehrin insanlarının kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek amacıyla konserler, şiir dinletileri düzenlemekte, panel ve sempozyumlar yapmaktayız. Ayrıca bu şehrin geçmişteki değerli ve yol gösterici şahsiyetlerinin eserlerini günümüze aktarmanın çabası içerisindeyiz.

İşte bu kitapla, kültürel çalışmalarımızdan bir örneği daha sizlere sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Şemseddin Sivasî Hazretleri şehrimizin önemli bir değeri ve şahsiyetidir. Gerek yaşadığı dönemde gerekse beş yüz yılı aşkın bir süredir bu coğrafyada saygı ile anılan mümtaz bir velidir. Gerek Meydan Camisi'ndeki irşatlarıyla gerekse kaleme aldığı 40 civarındaki eseriyle insanların huzur ve saadeti için önemli bir görevi ifa etmiştir. Sivas Belediyesi olarak şehrimizin mutasavvıf ve ilim adamı olan Şemseddin Sivasî'nin eserlerini bir külliyat olarak yeni kuşaklarla ve ilim dünyasıyla buluşturmanın sevincini yaşıyoruz. "Şemseddin Sivasî Külliyatı" projesinin hazırlanmasına öncülük eden Yayın Kurulu'na ve "Gülşen-âbâd"ı hazırlayan değerli hocamız Prof. Dr. Hasan Aksoy'a teşekkür ediyorum.

Güzel şehrimiz için daha nice eserler yayımlamak dileğiyle…

Sami AYDIN

Sivas Belediye Başkanı

ŞEMSEDDİN SİVASÎ

Hayatı

Tokat'ın Zile kasabasında 926/1520 yılında doğmuştur. Adı Ahmet, künyesi Ebü's-sena, lakabı Şemseddin, şiirde kullandığı mahlası Şemsî'dir (Muhammed Nazmî, vr. 32a). Esmer olduğu için Kara Şems diye meşhur olmuştur. Tanınmış bir Halvetî şeyhi ve velut bir müellif olarak hayatının en verimli çağlarını geçirdiği Sivas'ta Şems-i Azîz lakabıyla da anılır. Babası Muhammed Ebü'l-Berekât, Halvetî şeyhlerinden Amasyalı Hacı Hızır'ın halifelerindendir. Muharrem, İbrahim ve İsmail adında üç kardeşi vardır. Bunlardan Muharrem ve İbrahim kendisinden büyüktür. Âlim olmaları sebebiyle bu iki ağabeyin, onun yetişmesinde büyük emekleri geçmiştir.

Şemseddin Sivasî yedi yaşında Zile'de ilk tahsiline başlar. Bilahare Tokat'a ağabeyleri Muharrem ve İbrahim Efendilerin yanını gönderilerek orada devrin büyük âlimlerinden Arakiyecizâde Mevlâna Şemseddin Efendi'nin derslerine devam eder. Kısa zamanda naklî ve aklî ilimlerde büyük başarılar kazanır. Daha sonra İstanbul'a giderek tahsilini tamamlayıp Sahn medreselerinden birine müderris olur (Müstakimzâde, vr. 11a-12a, Bursalı 1318: 7-8).

Şemseddin Sivasî'nin müderrisliği çok kısa sürmüştür. Bir gün kazaskeri ziyarete gittiğinde mevki ve makam isteyen bazı müderris ve kadıların bu isteği dile getirirken nasıl küçüldüklerini görüp tiksinmiş ve bunun üzerine müderris-

lik görevini bırakmıştır. İstanbul'dan ayrılıp hac vazifesini yerine getirmek üzere Hicaz'a gitmiş, hac dönüşü Zile'ye yerleşerek halka vaaz vermeye ve öğrenci okutmaya başlamıştır. Şöhreti yavaş yavaş çevreye yayılan Şemseddin Sivasî, Amasya'ya otuz kilometre mesafedeki Azinepazarı köyüne giderek babasının şeyhi Amasyalı Hacı Hızır'ın halifelerinden Muslihuddin Efendi'ye bağlandı. Şeyhinin vefatı üzerine önce Tokat'a, bilahare Zile'ye dönerek öğrenci yetiştirmeye devam etti. Bir müddet sonra Tokat'a gelen Halvetî büyüklerinden Şeyh Mecdüddin Şirvanî'ye intisap etti.

Mecdüddin Şirvanî'ye on bir yıl hizmet eden Şemseddin Sivasî, seyr-i sülukunu tamamlayarak hilafet aldıktan sonra Zile'ye dönüp halkı irşat etmeye başladı. Şöhreti yavaş yavaş çevre illere yayıldı. Bu esnada Sivas valisi Hasan Paşa (?-974/1567) Sivas'ta 972/1564 yılında bir cami yaptırmış, günümüzde Meydan Camisi diye anılan bu camiye vaiz ve halkı irşat etmek üzere bir şeyh arayışına girişmişti. Hasan Paşa araştırmaları sonunda Şemseddin Sivasî'yi bu iş için en ehil aday olarak görüp Sivas'a davet etti. Bu daveti kabul eden Şemseddin Sivasî, ailesi ve bir kısım talebeleri ile birlikte Sivas'a göçmüştür. Kendisi için yaptırılan dergâha yerleşerek orada zahirî ve batınî ilimleri öğretmek suretiyle pek çok talebe ve mürit yetiştirmiş, Meydan Camisi'nde verdiği vaazlarla halkı aydınlatmıştır.

Şemseddin Sivasî, Şems-i Tebrizî ve Ak Şemseddin ile birlikte Türk tasavvuf tarihindeki üç Şems'ten biridir. Sivas'ta yaşamasına ve eserlerin çoğunu burada vermesine rağmen şöhreti İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Sultan III. Mehmet ile 1005/1596 yılında Eğri Seferi ve devamında yapılan Haçova Meydan Muharebesi'ne katılmıştır. *Peçevî Tarihi* ha-

riç, Şemseddin Sivasî ile ilgili bilgi veren tarih kitapları ve onun hakkında yazılan menakıpnamelerin hemen hemen hepsi savaştan önce padişaha zaferi müjdelediğini, bunun üzerine sultanın arzusu ile savaşa katıldığını, bir ara harbin en şiddetli anında ordunun bozulma ihtimali baş gösterince, duası ve üstün gayretleri sonucunda savaşın kazanıldığını kaydederler (Muhammed Nazmî, vr. 58a-61b; Müstakimzâde, vr. 20a-21b; Peçevî 1283: II/200, 290; Naîmâ 1281: I/372; Hammer 1333: VIII/40-41; Uzunçarşılı 1983: III-I/78).

Şemseddin Sivasî, Haçova Zaferi'nden sonra İstanbul'da biraz istirahat edip Sivas'a döner. Kısa bir müddet sonra Rebiyülevvel 1006/Ekim 1597'de Sivas'ta vefat eder. Naaşı Meydan Camisi'nin kuzey tarafında, çıkış kapısına üç dört adım mesafede, sağlığında camiye gidip geldikçe biraz durup dua ettiği yere defnedilir. Cenaze namazını damadı Şeyh Recep Efendi kıldırmış olup cenazesine Sivas ve çevresinden başta devlet adamları, şeyhler, âlimler, salih kişiler olmak üzere altmış binin üzerinde insan katılmıştır.

Vefatı için pek çok tarih manzumesi kaleme alınmıştır. İkinci mısrasının harflerinin toplamı ebcet hesabıyla 1006 yılını veren,

Kadriyâ târîh-i fevtini dedim
"Nüh felek Şemsi tulundu nûr ile" (1006/1597)

> Ey Kadrî! Ölüm tarihini şöyle dedim: "Dokuz feleğin güneşi, nur ile battı."

beyti kaynaklarda yer alan bu tarih manzumelerinin en yaygın olanlarından birisidir. Şemseddin Sivasî'nin vefatından üç yıl sonra kabri üzerine yaptırılan türbesi Meydan Camisi avlusunun kuzey kısmında bulunmaktadır. Yapıldığı günden bugüne kadar Sivas ve çevresinde halkın

önemli bir ziyaret yeri olan bu türbenin kapısı doğuya bakmaktadır. Kapının üzerine sülüs hatla yazılan kıt'anın dördüncü mısrası ebcet hesabıyla türbenin yapılış tarihini vermektedir. Türbenin tarih mısrasını da içeren kitabesi şöyledir:

Şehr-i Sivâs içre cânâ işbudur
Şeyh Şemsüddîn Kutb'un meşhedi
Dedi Kadrî künbedi târîhini
"Nûrla olsun musaffâ merkadi" (1009/1600)

> Ey can! Sivas şehri içinde Şeyh Şemseddin'in yattığı yer burasıdır. Kadrî, kümbedinin tarihini şöyle dedi: "Mezarı nurla tertemiz olsun."

Tarikati

Şemseddin Sivasî, Zile ve çevresinde önemli bir vaiz ve müderris iken Halvetî tarikatına girmiş, meşhur Halvetî şeyhlerinden Muslihuddin Efendi'ye, onun vefatından sonra Tokat'a gelen Halvetî büyüklerinden Şeyh Mecdüddin Şirvanî'ye bağlanmış, onların nezareti altında manevi merhaleleri kısa zamanda aşarak tesiri günümüze kadar devam eden önemli bir Halvetî şeyhi olmuştur. Halvetî tarikatı içerisinde yeni bir şube kurmuş, şiirde kullandığı Şemsî mahlasına izafeten kurduğu şube, Şemsiyye adı ile anılmıştır. Sivas ve çevresinde yaygın olan Şemsiyye şubesi, yeğenleri Abdülmecid Sivasî ve Abdülahad Nuri vasıtasıyla Sivasiyye adını alarak İstanbul'da da yayılmıştır.

Şemsiyye şubesinin tacı, üç parça sarı çuhadan meydana gelmektedir. Tacın üst kısmında tepeye doğru küçülen üç daire ile tepede bir düğme yer almaktadır. Şemsiyye şubesinde açık zikir(celî zikir) esas olup zikir yapılırken halka-

lar oluşturularak deveran yapılır. Şemseddin Sivasî, Halvetîlikte Esmâ-i Seb'a denilen *Lâilâheillallah, Allâh, Hû, Hak, Hay, Kayyûm, Kahhâr* esmâlarına *Kâdir, Kavî, Cebbâr, Mâlik, Vedûd* isimlerini ilave ederek zikre esas olan Esmâ-yı Hüsnâ'yı on ikiye çıkarmıştır. Şemsiyye şubesinde halvet, riyazet, mücahede çok çetin ve kuvvetlidir (Sâdık Vicdânî 1990: 251; Gölpınarlı 1979: XI/423).

Edebî Şahsiyeti

Şiirlerinde Şemsî mahlasını kullanan Şemseddin Sivasî'yi divan edebiyatından ziyade tekke edebiyatına mensup şairler arasında değerlendirmek daha doğru olur. O, Halvetî tarikatı içerisinde Şemsiyye kolunu kurmuş, şöhreti İstanbul'a kadar yayılmış bir mutasavvıftır. Pek çok mutasavvıf müellifte de görüldüğü gibi onun gayesi, edebî eserler vermek ve bu eserlerle şöhrete kavuşmak değil, tasavvufî görüşlerini geniş halk kitlelerine ulaştırmaktır. Bu sebeple eserlerinde didaktik taraf ağır basmaktadır. Tasavvuf onun eserlerinde bir süs, bir estetik motif değil, âdeta o eserlerinin var oluş sebebidir. Camide vaazları, tekkede sohbetleri ile halkı irşat ettiği gibi, aynı zamanda yazdığı manzum ve mensur eserlerle edebî ve ilmî seviyesi yüksek olan seçkin tabakayı da aydınlatmıştır.

Yer yer Arapça, Farsça isim ve sıfat tamlamalarına tesadüf edilse de Şemseddin Sivasî'nin şiirleri sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Onun şiirlerinde Arapça ve Farsça zincirleme terkipler, anlaşılması zor girift ifadeler, iç içe girmiş edebî sanatlar, âdeta bilmeceyi andıran mazmunlar fazla görülmez. Tevhid, münâcat, naat vb. gibi dinî muhtevalı türlerde dil ağırlaşsa da bu özellik onun şiir dilini anlaşıl-

maz hâle getirecek kadar değildir. Dili açık, yapmacıksız ve pürüzsüzdür. Didaktik yönü ağır basmakla birlikte içten içe tasavvufî yönü dikkati çeken bir lirizm görülür.

Şemseddin Sivasî'nin edebî kişiliği ile ilgili dile getirilen bu özellikler tasavvufî muhtevası, samimi ve lirik ifadesi ile çok sevilen aşağıdaki şiirde apaçık görülmektedir. Şemseddin Sivasi'nin *Divan*'ının pek çok yazma nüshasında bulunmayan, Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* (1333: I/95), Hocazade Hilmi'nin *Ziyâret-i Evliyâ* (1325: 92-93), Sadettin Nüzhet Ergun'un *Türk Musikisi Antolojisi* (1943: 210) vb. gibi sonraki kaynaklarda bazı farklarla kaydedilen bu şiirin iki yazma *Divan* nüshasını (*Dîvân-ı Şemsî,* Süleymaniye Ktp. Uşşâkî Tekkesi Bl. Nr. 95. vr. 79b; Süleymaniye Ktp. H. Şemsi F. Güneren Bl. Nr. 30. vr. 12b) karşılaştırarak tespit edebildiğimiz şekli şöyledir:

Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz şol gönülde tâ ki pür-nûr olmadan

Sür çıkar gayrı gönülden tâ tecellî kıla Hak
Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr olmadan

Mest olan mestâne geldi tâ ezelden tâ ebed
İçtiler aşkın şarâbın âb-ı engûr olmadan

Mest olanların kelâmı kendiden gelmez velî
Pes "Ene'l-Hak" nice söyler kişi Mansûr olmadan

"Mûtû kable en-temûtû" sırrına mazhar olan
Bunda gördü haşr [ü] neşri nefha-i sûr olmadan

Hak cemâlin Ka'be'sini kıldı âşıklar tavâf
Yerde Ka'be gökyüzünde Beyt-i Ma'mûr olmadan

Bir aceb sevdâya düşmüş tutuşur Şemsî müdâm
Hakk'a makbûl olmak ister halka menfûr olmadan

Şiirleri, saf şiir açısından değerlendirildiğinde Şemseddin Sivasî, devrin Fuzulî (888/1483-963/1556), Bakî (933/1526-1008/1600) gibi birinci sınıf şairlerinin yanı sıra ikinci sınıf bir şair sayılabilir. Bir sanatkâr olarak Şemseddin Sivasî'nin dikkate değer tarafı mesneviciliğidir. Bu husus günümüze kadar tezkirecilerin ve edebiyat araştırmacılarını dikkatlerinden kaçmıştır. İlk olarak Hüseyin Akkaya onun bu yönünü dile getirmiştir (1997: I/133). Tespit edilebildiği kadarıyla muhtelif kütüphanelerde bulunan on bir manzum eserinden dokuz tanesi mesnevidir. Manzum eserlerinden *Divan* ve *Terceme-i Kaside-i Bürde* haricindeki *Süleymâniyye, İbret-nüma, Mevlid, Gülşen-abad, Heşt-Bihişt, Mir'atü'l-Ahlak, Menakıb-ı İmâm-ı A'zam, İrşadü'l-Avam, Umdetü'l-Huccac* isimli mesnevileri nazar-ı dikkate alınınca onun hamse sahibi bir şair olduğu görülür. Hatta bu dokuz mesneviye *Divan*'ı da eklendiğinde onu iki hamse sahibi şair olarak kabul etmek gerekir. Türk edebiyatında sayıları sınırlı olan Ali Şir Nevaî (845/1441-907/1501), Hamdullah Hamdî (853/1449-909/1503), Taşlıcalı Yahya (ö. 990/1582) vb. şairlerin yanında Şemseddin Sivasî'yi de hamse sahibi bir şair saymak lazımdır.

Şemseddin Sivasî'nin şiirleri musikişinaslar arasında da rağbet bulmuş, divanından seçilen bazı eserleri başta Neyzen Derviş Mehmed (XVII. asır), Ali Şiruganî Dede (ö.

1126/1714), Hammamîzade İsmail Dede Efendi (1191/1778-1262/1846) vb. gibi meşhur bestekârlar tarafından bestelenmiştir. Farklı sanatkârlar tarafından 9 defa bestelenen "Vâsıl olmaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan" mısrasıyla başlayan şiir, bestekârların en çok rağbet ettikleri şiirdir. "Cânân ilinin güllerinin bâğı göründü" mısrasıyla başlayan şiir ise 7 ayrı beste ile onu takip eder. Şemseddin Sivasî'nin toplam 21 şiirine 48 beste yapılmıştır (Türabi 2010: 16). Şemseddin Sivasî'nin şiirlerine en çok beste yapan bestekâr ise onun yedinci göbekten torunu ve Sivas'taki Şemsiyye Dergâhı'nın on birinci postnişini Şeyh Hüseyin Efendi'dir (ö. 1279/1862). Şeyh Hüseyin Efendi, Şemseddin Sivasî'nin 12 ayrı şiirine 14 beste yapmıştır (Güneren 2000). Bir güfte şairi olarak Şemseddin Sivasî'nin etkisi günümüzde hâlâ devam etmektedir. Erol Başara (d. 1955), Selahattin Eyyubi Işıksal (d. 1957), Mustafa Hakan Alvan (d. 1970) vb. gibi yaşayan pek çok bestekâr, onun şiirlerine yeni yeni besteler yapmaktadırlar (Akkaya 1997: I/134; Türabi 2010).

Eserleri

Şemseddin Sivasî, çoğu dinî, tasavvufî sahada olmak üzere manzum ve mensur yirmi dört eser vermiştir. Bu eserlerden on ikisi manzum, on ikisi mensurdur. Manzum eserlerinin tamamı Türkçe olup mensur eserlerinden iki tanesi Arapça, diğerleri Türkçedir.

Manzum eserleri şunlardır:

1. *Divan: Divan-ı Arifane, Divan-ı İlahiyat, Divan-ı İlahiyat ve Gazeliyyat* adları ile de anılan bu eser bir divandan zi-

yade divançe mahiyetindedir. Dört yazma nüshaya dayanılarak yayımlanmıştır (Toparlı 1984). Bu yayında murabba şeklinde bir tevhid, gazel tarzında beş naat, doksan dokuz gazel, dört murabba, iki muhammes, bir kıta ve sekiz müfred vardır. Dört manzume hece vezniyle, diğerleri aruz vezniyle kaleme alınmıştır. Divan'daki şiirlerin hemen hemen tamamı dinî-tasavvufî mahiyettedir.

2. *Süleymâniyye:* Süleyman Peygamber ile Sebe Melikesi Belkıs arasında geçen kıssayı Kur'an-ı Kerim'deki anlatımıyla işleyen 1684 beyitlik mesnevidir. Eser, Türk edebiyatında Süleyman Peygamber ile Sebe Melikesi Belkıs'ın kıssasını müstakil olarak işleyen yegâne mesnevidir. Süleymâniyye yayımlanmıştır (Akkaya 1997).

3. *İbret-nüma:* İranlı meşhur mutasavvıf şair Feridüddin Attar'ın (?-618/1221) *İlahi-name* isimli mesnevisinin serbest tercümesi mahiyetinde 4890 beyitlik bir mesnevidir (Çöm 2010). Eser; peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri ve İslam tarihinden seçilmiş 100 hikâye ve bu hikâyelerden sonra "İbret" başlığı altında kıssadan hisse özelliğindeki öğütleri içeren bölümlerden oluşmaktadır.

4. *Mevlid:* Hz. Muhammed'in doğumundan vefatına kadar hayatının önemli safhalarını, faziletlerini, mucizelerini konu alan 1217 beyitlik mesnevidir (Aksoy 1980).

5. *Gülşen-abad:* Şemseddin Sivasî'nin en dikkate değer eserlerinden biri olup 557 beyitlik küçük bir mesnevidir (Aksoy 1986). Temsilî mahiyette bir eserdir. Gül, şeyhi; diğer çiçekler de müritleri temsil etmektedir. Vahdet-i vücud ve daha başka tasavvufî meseleler çiçekler ara-

sında geçen konuşmalarla anlatılmıştır. Şemseddin Sivasî'nin didaktik ifadeden kurtularak şiiriyeti yakaladığı mesnevilerinden biridir.

6. *Heşt-Bihişt:* Dört makam ve her makamı ikişer ravzaya ayrılarak tertip edilen 2882 beyitlik mesnevidir (Buluz 1997). Birinci makam adil devlet başkanlarına, ikinci makam ilmi ile amil âlimlere, üçüncü makam cömert zenginlere, dördüncü makam ise fakirlere ayrılmıştır. Zaman zaman ele alınan konu ile ilgili hikâyelere de yer verilmektedir.

7. *Mir'atü'l-Ahlak:* Nasihat-name türünde 4520 beyitlik dinî, tasavvufî bir mesnevidir (Toker 2010). Eser, güzel ahlakın anlatıldığı on bab ve kötü ahlakın işlendiği on fasıldan meydana gelmektedir.

8. *Menakıb-ı İmam-ı A'zam:* Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin (80/699-150/767) hayatını, menkıbelerini anlatan bir mesnevidir. İlk baskısı 1291/1874'te İstanbul'da yapılan bu matbu nüshaya göre 2913 beyittir. Bu mesnevinin kaynaklarda geçen diğer adı *Kitabü'l-Hiyaz min-Savbi Gamami'l-Feyyaz'*dır (Kâtip Çelebi 1972: II/1839; Bağdatlı 1951: I/150; Gölpınarlı 1979: XI/423).

9. *İrşadü'l-Avam:* Dinî, tasavvufî nasihat-name türünde 255 beyitlik küçük bir mesnevidir (Akkaya 2003a).

10. *Umdetü'l-Huccac:* Hac farizasını yerine getirmek isteyenler için yazılmış, içerisinde gazel ve murabba nazım şekilleri ile kaleme alınan manzumelerin de bulunduğu 757 beyitlik bir mesnevidir. İsmi kaynaklarda *Menasik-i Hac, Menasikü'l-Hac,* yazma nüshasının başında *Kitabü*

Menasiki'l-Huccac şeklinde kaydedilmiş ise de eserde geçen "*Umdetü'l-Huccac* vurdum buna nâm" mısrasında da görüldüğü gibi (Toker 2009: 996) Şemseddin Sivasî bu mesneviye *Umdetü'l-Huccac* adını verdiğini söylemektedir. Eserde haccın umdeleri, nasıl yapılacağı mesnevi nazım şeklinin imkânları içerisinde anlatılır.

11. *Terceme-i Kaside-i Bürde:* İmam Busûrî'nin (?-694/1295) Hz. Muhammed ve sahabelerini konu alan meşhur *Kaside-i Bürde* isimli eserinin manzum tercümesidir. Eser, kaside nazım şekli ile kaleme alınmış olup 161 beyittir (Albayrak Sak 2014).

12. *Pend-name:* Kaside kafiye düzeni ile kafiyelenen 69 beyitlik küçük bir eserdir. Aruz vezninin "Mefâîlün mefâîlün feûlün" kalıbıyla yazılmıştır. Eserde yazıldığı dönemin anlayışına uygun olarak dinî, sosyal ve ahlakî birtakım öğütler şiir dili ile ifade edilir.[1]

Mensur eserleri şunlardır:

1. *Menakıb-ı Çehar-yar-i Güzin:* Eser kaynaklarda *Menakıbü'l-Hulefa* (Kâtip Çelebi 1972: II/1841), *Riyazu'l-Hulefai'r-Raşidin* (Bağdatlı 1951: I/150) adlarıyla da geçmektedir. Başta dört halife olmak üzere sahabelerin ve ehl-i beytin menkıbelerini anlatan hacimli bir eserdir. *Menakıb-ı Çehar-yar-i Güzin* çok sevilmiş ve okunmuş-

---

[1] Şemseddin Sivasî'nin *Pend-name* isimli eserini tespit ederek hazırladığı makaleyi yayımlamadan bize gönderip faydalanmamızı sağlayan değerli meslektaşım ve dostum Prof. Dr. Âlim Yıldız Bey'e teşekkür ediyorum.

tur. Bu sebeple ilk baskısı 1258 [1842] olmak üzere İstanbul'da defalarca basılmıştır.

2. *Menazilü'l-Arifin:* Dört bölüm hâlinde; Allah, nefs, dünya ve ahiret konularını anlatan bir eserdir. Yer yer konularla ilgili rubailer de vardır

3. *Umdetü'l-Edib fi't-Ta'allümi ve't-Te'dib:* Farsçadaki edat ve harflerin görevlerini açıklayan gramerle alakalı küçük bir eserdir. *Umdetün fi-Lügati'l-Fürs* (Kâtip Çelebi 1972: II/1171; Bursalı 1318: 12; Hocazâde 1325: 92), *Umdetü'd-Dini fî-Kava'id* (Bağdatlı 1951: I/150) adlarıyla da anılmaktadır.

4. *Emr-i İlahi ve Hüccet-i İlahi:* Emr-i bi'l-ma'ruf konusunu tasavvufî açıdan ele alan küçük bir eserdir. Kaynaklarda *Hüccet-i İlahiyye* (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95), *El-Hüccetü'l-İlahiyye* (Bağdatlı 1951: I/150) adlarıyla da geçmektedir.

5. *Es-Safayıh fî-Tercemeti'l-Levayıh:* Molla Cami'nin (?-898/1492) tevhid ve vahdet-i vücud'la alakalı *Levayih* isimli Farsça mensur eserinin tercümesidir. Bu eser kaynaklarda *Es-Safayıhu fi't-Tevhid (*Kâtip Çelebi 1972: I/1079; Hocazâde 1325: 92), *Safa'ihu'n-Neva'ihi fi't-Tevhid* (Bağdatlı 1951: I/150), *El-Fesayih fî-Tercemeti'l-Levayıh* (Bursalı 1333: I/95), *El-Fesayih fi't-Tevhid* (Bursalı 1318: 12) olarak da geçer.

Bu eser, Bursalı Mehmet Tahir'in *Meşayih-i Osmaniyeden Sekiz Zatın Teracim-i Ahvali*'nde manzum veya mensur olduğu belirtilmeden *El-Fesayih fi't-Tevhid* adıyla kaydedilmiş, yine aynı yazarın *Osmanlı Müellifleri* isimli

eserinde *El-Fesayih fî-Tercemeti'l-Levayıh* başlığıyla manzum eserler arasına alınmıştır. Kâtip Çelebi ve Hocazâde Hilmi *Es-Safayıhu fi't-Tevhid* adıyla, Bağdatlı İsmail Paşa ise *Safa'ihu'n-Neva'ihi fi't-Tevhid* adıyla manzum veya mensur olduğuna dair bir görüş belirtmeden zikretmişlerdir. Eser manzum değil mensurdur.

6. *Şerh-i Gazeliyyat-ı Sultân Murad-ı Salis:* Sultan III. Murad'ın (953/1546-1003/1595) Farsça bazı gazellerinin şerhidir.

7. *Nakdü'l-Hatır:* Musa Peygamber ile Hızır'ın, Kehf suresinde geçen kıssasının tasavvufî açıdan tefsiridir. Eserde, mevzu ile alakalı beyit, mesnevi ve rubailer de bulunmaktadır. Bu eserin adı kaynaklarda *Kıssa-i Musa ve Hızır* olarak da geçmektedir (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Hocazâde 1325: 92; Bağdatlı 1951: I/150).

8. *Şerh-i Terceme-i Ecvibe Ali bin Ebî Talib li-Es'ileti Kümeyl bin Ziyad:* Bu eser Mahmud bin Ali bin el-Kâşî'nin (?-735/1335) *Şerhu Su'ali Kümeyl bin Ziyad* isimli iki yapraklık Arapça eserinin genişletilmiş tercümesidir. Da'leb-i Yemanî ile Kümeyl bin Ziyad'ın sorularına Hz. Ali'nin tasavvufî ve kelamî açılardan verdiği cevaplardan oluşan kısa bir eserdir (Akkaya 2003b: 27-1/47-58). Kaynaklarda *Şerh-i Kelimat-ı Kümeyl bin Ziyad* adıyla da anılmaktadır (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Gölpınarlı 1979: XI/423).

9. *Dairetü'l-Usul:* İlm-i usule dair bir eserdir. Şemseddin Sivasî ilm-i usul konusunda bir eser yazdığını bizzat kendisi haber vermektedir (Şemseddin Sivasî, 1278:

163). Bu adla bir eser kaynaklarda da zikredilmektedir. Günümüze kadar bu eserin yazma nüshası tespit edilememiştir.

10. *Abdülvehhab-ı Gazi Menakıbı:* Şemseddin Sivasî'nin *Abdülvehhab-ı Gazi Menakıbı* adıyla iki varaklık Türkçe mensur bir risalesi Prof. Dr. Âlim Yıldız tarafından yayınlanmıştır (Yıldız 2013: 5-10). Bu küçük risalede Sivas'ın manevi bekçisi olarak kabul edilen ve Hz. Muhammed'in sancaktarı olduğuna inanılan Abdülvahab Gazi'nin menkıbesi anlatılmaktadır.

Arapça eserleri şunlardır:

1. *Hallü Ma'akıdi'l-Kava'id:* İbn Hişam'ın (?-762/1360) Arapça nahiv (sentaks) kaidelerine dair *Kava'idü'l-İ'rab* isimli eserinin şerhidir.

2. *Zübdetü'l-Esrar fi-Şerhi Muhtasari'l-Menar:* Nesefî'nin (?-710/1310) usul-i fıkha dair *Menarü'l-Envar* isimli eserinin Halebî (?-956/1549) tarafından *Muhtasarü'l-Menar* adıyla yapılan muhtasarına yazılmış bir şerhtir.

Kaynaklarda Şemseddin Sivasî'nin manzum eserleri arasında zikredilen *Terceme-i İlahi-name-i Şeyh Attar, Terceme-i Mantıku't-Tayr-i Şeyh Attar* adları ile geçen eserler (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Hocazâde 1325: 92; Bağdatlı 1951: I/150; Gölpınarlı 1979: XI/423) ayrı ayrı eserler olmayıp Feridüddin Attar'ın *İlahi-name*'sinin manzum serbest tercümesi olan *İbret-nüma* isimli eserin farklı farklı adlandırılmasıdır. Yine yukarıdaki kaynaklarda Şemseddin Sivasî'ye

izafeten *Terceme-i Pend-name-i Şeyh Attar* isimli tercüme bir eser daha zikredilmektedir. Bu eser de Feridüddin Attar'ın *Pend-name* isimli eserinin manzum tercümesi değil Şemseddin Sivasî'nin *Pend-name* adlı telif eseri olmalıdır. Yine Bursalı Mehmet Tahir'in *Mir'atü'l-Eşvak* adıyla manzum olarak kabul ettiği eser (Bursalı 1333: I/95) aslında *Mir'atü'l-Ahlak*'ın yanlış adlandırılması ile ortaya çıkmış bir eserdir. Bağdatlı İsmail Paşa, *Risaletü't-Te'vil* adıyla manzum mensur karışık olarak kaleme alınmış bir eserini daha zikretmektedir (Bağdatlı 1951: I/150). Günümüze kadar kütüphanelerde Şemseddin Sivasî'ye ait bu adla bir eser görülmemiştir. Şemseddin Sivasî'nin yukarıda zikredilen mensur eserlerine ilaveten kaynaklarda şu eserler de zikredilmektedir: *Cilau Uyuni'l-Ara'isi'l-Muhaddara* (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Bağdatlı 1951: I/150), *İlcamü'n-Nüfus* (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Gölpınarlı 1979: XI/423), *Letaifü'l-Ayat ve Nükuşu'l-Beyyinat* (Bursalı 1318: 12; 1333: I/95; Bağdatlı 1951: I/150), *Meclis* (Bursalı 1333: I/95), *Dürerü'l-Akaid* (Gölpınarlı 1979: XI/423), *Esrar-name Şerhi* (Uzunçarşılı 1983: III-I/114). Bu eserlerden *Dürerü'l-Akaid* Şemseddin Sivasî'ye değil, yeğeni Abdülmecid Sivasî'ye (971/1563-1049/1639) aittir (Gündoğdu 2000: 222). Diğerlerinin yazma nüshaları günümüze kadar kütüphanelerde tespit edilememiştir.*

---

* Şemseddin Sivasî'nin hayatı Prof. Dr. Hüseyin Akkaya tarafından hazırlanmıştır.

Kaynakça

Akkaya, Hüseyin (1997). *The Prophet Solomon in Turkish Literature and the Süleymâniyye of Şemseddin Sivâsî (Osmanlı Türk Edebiyatında Süleyman Peygamber ve Şemseddin Sivâsî'nin Süleymâ-niyyesi),* Part 1: Textual Analysis, Harvard, Part 2: Critical Edition and Facsimile, Harvard, 1997.

Akkaya, Hüseyin (2003a). "Şemseddin Sivasî'nin İrşâdü'l-Avâm İsimli Eseri" *Cumhuriyet Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* C. VII/II s. 1-30.

Akkaya, Hüseyin (2003b). "Şemseddin Sivasî'nin Terceme-i Ecvibe-i Alî bin Ebî Tâlib İsimli Eseri" *Journal of Turkish Studies, Günay Kut Armağanı I,* C. 27/1, (Harvard 2003b), s. 47-58.

Aksoy, Hasan (1980). *Şemseddin Sivâsî, Hayatı, Eserleri ve Mevlidi,* İstanbul, T. C. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyeliği Tezi, 1980.

Aksoy, Hasan (1986). "Şemsî'nin Gülşenâbâd Mesnevîsi", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* S. 3, (1985), İstanbul.

Bağdatlı İsmail Paşa (1951). *Hediyyetü'l-Ârifîn,* Haz. İ. M. K. İnal- Kilisli Rifat Bilge, C. I, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1951.

Bursalı Mehmed Tâhir*(1318/1900). Meşâyih-i Osmâniyeden Sekiz Zâtın Terâcim-i Ahvâli,* İstanbul, A[rtin] Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Mat.

Bursalı Mehmed Tâhir (1333/1915). Osmanlı Müellfleri, İstanbul, C. I-II, Matbaa-i Âmire.

Buluz, Nermin (1997). *Şemseddin Sivâsî'nin Heşt-Bihişt Mesnevisi (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin),* Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Çöm, Erol (2010). Şemseddîn-i Sivâsî'nin İbret-Nümâ Adlı Mesnevisi (İnceleme-Metin), Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

Ergun, Sadettin Nüzhet (1943). *Türk Musikisi Antolojisi,* C. I, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1979). *"Şemsîye",* İslam Ansiklopedisi, C.XI, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Gündoğdu, Cengiz (2000). *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî,* Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yay.

Güneren, Hüseyin Şemsi (2000). *Tasavvuf Mûsikîsinde Sivâsî İlâhileri,* Haz. M. Fatih Güneren, [İstanbul], Seçil Ofset.

Hammer [-Purgstall, Joseph von] (1333/1917). *Devlet-i Osmâniyye Târîhi,* C. VIII, İstanbul, Matbaa-i Âmire.

Hocazade Hilmi (1325/1907). *Ziyâret-i Evliyâ,* İstanbul, Cihân Kütüphanesi Mat.

Kâtip Çelebi (1971-1972). *Keşfü'z-Zünûn,* Haz. Şerafettin Yaltkaya-Kilisli Rifat Bilge, C. I-II, 2. bs., İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

Muhammed Nazmî. *Hediyyetü'l-İhvân,*Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi Şer'iyye Bl., nr. 1128.

Mustafa Naim (1281(1864-65). *Târîh-i Naîmâ,* C: I, İstanbul, Matbaa-i Âmire.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin: *Hülâsatü'l-Hediyye,* Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi Şer'iyye Bl., nr. 1082.

Peçevî İbrahim Efendi (1283/1866). *Târîh-i Peçevî,* C. II, İstanbul, Matbaa-i Âmire.

Sâdık Vicdânî (1990). *Tarikatler ve Silsileleri (Tomâr-ı Turûk-ı Âliyye),* Haz. İrfan Gündüz, İstanbul, Enderun Yay.

Sak, Vesile Albayrak (2014). "Şemseddin Sivâsî'nin Kaside-i Bürde Tercümesi", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish of Turkic,* Volume 9/3 Winter

Şemseddin Sivasî (1278/1861). *Menâkıb-ı İmâm-ı A'zam*, Tevfik Efendi Mat.

Şemseddin Sivasî, *Dîvân-ı Şemsî,* Süleymaniye Ktp., Uşşâkî Tekkesi Bl., Nr. 95.

Şemseddîn Sivasî. *Dîvân-ı Şemsî*, Süleymaniye Ktp., H. Şemsi F. Güneren Bl., Nr. 22.

Şemseddîn Sivasî. *Dîvân-ı Şemsî*, Süleymaniye Ktp., H. Şemsi F. Güneren Bl., Nr. 30.

Toker, Birgül (2010). *Şemseddîn-i Sivasî, Mir'âtü'l-Ahlâk (inceleme-Tenkitli Metin),*Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

Toker, Mustafa (2009). "Şemseddin-i Sivasî'nin Menâsikü'l-Huccâc veya Umdetü'l-Huccâc Adlı Eseri", *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish of Turkic,* Volume 4/2 Winter.

Toparlı, Recep: (1984). Şemseddin Sivâsî Divanı, Sivas, Gurbet Yay.

Türabi, Ahmet Hakkı (2010). *Sivâsî İlâhileri,* Sivas, Asitan Yayıncılık.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi,* C. III/I, 4. Bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay.

Yıldız, Âlim (2013). "Şemseddin Sivâsî'nin Abdülvehhâb Gâzi Menâkıbı", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: XVII, Sayı: 2.

GÜLŞEN-ÂBÂD (METİN)

Bismillâhirrahmânirrahîm

Fesubhâne'l-kadîri'l-muhyi'l-emvât
Eder sun'u kemâlin her dem isbât

Rebî'i cebhe-i ezmânda sübhân
Yazıptır haşr için âyât ü bürhân

Zeminden kaldırıp başın nebâtât
Zebân-ı hâl ile der bunu bi'z-zât

Ki ey münkir olan cin ile insân
İşit "fe'n-zur ilâ âsâr-ı Rahmân"

Bizi gör nice ihya etti Hallâk
Sana söyler bu remzi şâh u evrâk

Kemâlini sana etmeğe izhâr
Verir hâk ü mederden türlü ezhâr

Benefşeyle eder irşâd ü ta'lîm
Ki boynun eğ kapımda şöyle teslîm

"Sekâhum" câmını zerrîn-kadehden
Sunar tâliplere ya'nî hadakden

Zebân-ı lâle eyler bunu i'lân
Ki bağrın dağ gerektir gözlerin kan

Sana sünbül bu remzi eder ifşâ
Perîşân ol bu yolda olma ra'nâ

Verir çiğdem riyâzâtdan eserler
Lisân-ı hâl ile söyler haberler

Sana sûsen okur hâl-i cihâdı
Silâhın çözmez eyler içtihadı

Eder zanbak reh-i hizmetten imlâ
Safâ üzre durup mecliste bî-pâ

Tevâzû yolunu duy yâsemenden
Giriş her pîşeye çıkma kemînden

Karışma halka nilüfer gibi var
Salıp seccâdeni su üzre her bâr

Mey-i aşktan humar ol hemçü nergis
Dil uzatma bu halka sözünü kes

Yürü hoş-bû olagör hemçü reyhân
El üzre tutalar her yerde ihvân

Sana ibret-çün ezhâr u nebatı
Bitirdi yeryüzünde tayyibâtı

Gözün aç mu'tebir ol olma 'amyâ
Duyagör her birinden sırr-ı Mevlâ

Ki eşya safhasına hâme-i Hak
Yazıptır okutur ise ders-i mutlak

Sana her bir varak Tevrat u Furkân
Oluptur gâfil olma eyle iz'ân

Ko masnu'u yönün dön san'atine
Teveccüh kıl Cenâb-ı hazretine

"Fefirrû" âyetinden olma gâfil
"İlâllâh"ı medâr et olma zâhil

Gel oku "Ferhebûn"u eyle tekrar
"Ve iyyâye" rumûzundan duy esrar

Der-Midhat-i Hazret-i Resûl aleyhi's-selâm

Hudâyâ bizden ezhâr-ı salâtı
Habîbine ulaştır tayyibâtı

Ki küfr ile şitâ dolmuştu âlem
Nübüvvet gülşeninden esti hoşdem

Hamel burcunda doğdu âfitâbı
Kulûba verdi germiyyet cenâbı

Yine taze rebî' erdi cihâna
Yetişdi müjdegânı dûsitâna

Şerâyi'den açıldı yer yer ezhâr
Belirdi her taraftan bûy-ı dildâr

Hakâyık gülleri dillerde bitti
Ma'ârif bülbülü şevk ile öttü

Çü dînin ravzasına oldu bâg-vân
Sürüp hân açıldı rûh-ı reyhan

Dil-i mü'min riyâz-ı cennet oldu
Kudûmü cümle halka rahmet oldu

Der Midhat-i Âl ü Ashâb

Dahi şol âl ü ashâb-ı kirâma
Ki sâ'î oldulardı bu merâma

Dikerlerdi bu bâga verd-i nesrîn
Giderdiler onun hâşâk ü hârın

Husûsâ çâryâr-ı pür-kerâmet
Bu bâga ettiler cân ile hizmet

Hudâyâ onlar ile rûz-ı ferdâ
Bizi haşreyle kim budur temennâ

Hâzâ Mukaddimetü'l-kitâb

Nazar kıl dîde-i ibretle kevne
Temâşâ eyle sun'un gûne gûne

Tutarsan bu cihâna gûş-ı cânı
Duyarsın zerreden sırr-ı nihânı

Semâyı ref edip ol Hak tüvânâ
Döşedi altına bir ferş-i gabrâ'

Cemâlini bize etmeğe izhâr
Verir hâk-i siyahtan türlü ezhâr

Kara toprak içinden reng-i elvân
Çıkarır yazmış anda hatt-ı reyhân

Sabâ ferrâşına emr etdi Bârî
Ki pâk ede bahâr-ı sebze-zârı

Onu hem sulaya sakkâ-yı nîsân
Döşeye ferş-i ahzar der gülistân

Salıp seccâde gül tarf-ı çemende
Gele türlü şükûfe encümende

Kurula şohbet-i Hakkânî her-sû
Kamuya şeyh ola verd-i hoş-bû

Bu vaz' ile kurula onda halka
Gele kavvâl olup bülbül bu cevka

Lisân-ı hâl ile okuya Kur'ân
İçip râh-ı muhabbet mest ola cân

Haberler söyleye evrak-ı eşcâr
Hezâr destân okuya vird-i eshâr

Bu meclisten bu bende bî-haberdim
Bu ibretten diyesin bî-basardım

Erişti gûşuma bir şavt-ı 'âli
Ki savt-ı ra'd imiş söyler bu hâli

Ki ey mahbûs olanlar âb u kilde
Salâdır sohbet-i gül var çemende

Bu devr içre çü güldür kutbu'l-aktâb
Sezâdır cem' ola katında ahbâb

Çü oldur mecma-ı esrar u irfân
Ledünnîden sebak alsın mürîdân

Hakayıkdan haberler versin ol şeyh
O âlemden eserler versin ol şeyh

Görüp rûyun içeler câm-ı hamrâ
Alıp bûyun diyeler kanı Mevlâ

İçip zerrîn-kademden sûfî câmı
Vere bir cüdâsına neng ü nâmı

Olup mest-i ilâhî cübbesin çâk
Edip ol dem semâ'a gire çâlâk

Ridâsın rehn ede bir cür'a câma
Abâsın bey' ide bezm-i müdâma

Bu esrârı işittim çünkü andan
Bi-küllî 'akl u hûşum gitdi benden

O cem'a cân u dilden tâlib oldum
O bezme sâdıkâne râğıb oldum

Ki ol meclisde olam ben de hâzır
Olam cem' ehline ibretle nâzır

Alam her birisinden bir sebak ben
Okuyam her birinden bir varak ben

Boyanam rengine her çiçeğin tâ
Nesîminden alam bûy-ı dilârâ

Dehânın açmadan her gonca yek-bâr
Olam sırr-ı derûnundan haber-dâr

Bu niyyet üzre pes bostâna vardım
Çü tıflım mekteb-i irfâna vardım

Âmeden-i Çiğdem der în Encümen

Görürüm hâzır olmuş anda çiğdem
Sararmış benzi çeşmi dahi pürnem

Sefer ehli durur pâyinde cevreb
Ayağı tozuyla durur müeddeb

Görüp rengini anun hasta oldum
Alıp bûyunu pes dem-beste oldum

Katına vardım ettim merhabâlar
Likâsı birle kesb etdim safâlar

Suâl
Dedim ey sahn-ı bostânın ferîdi
Ki sensin şeyh-i verdin hâs müridi

Bu bezme senden akdem kimse ey yâr
Kadem basmadı hergiz dahi deyyâr

Beyâbân ehlisin sûretde hem-zâd
Irak olmaz velî ahbaba Bağdâd

Ne iklîmin selâmın ergürürsün
Mekânın kandadır kandan gelirsin

Ne işe gönderildiN bunda ey can
Beni bîgâne sanma eyle tibyân

Nedendir za'ferânî reng-i rûyun
Neden verir dile hasret bu bûyun

Cevâb-ı Çiğdem
Dedi hem-derd imişsin çünkü yârâ
İşit benden değilsin seng-i hârâ

Ben idim bâğ-ı kudsün kûşe-gîri
Desen bir berke almazdım sipihri

Cemâl-i Hak verirdi reng ü bûyu
Saçardı dest-i lutfu âb-ı rûyu

Olurdum feyz-i akdesle murabbâ
İçerdim âb-ı lutfun bî-ser ü pâ

Hevâ-yı kuds ile ra'nâ idim ben
Tecerrüd birle bî-hemtâ idim ben

Be-nâgâh emr edip ol Rabb-i Cebbâr
Beni bu gurbete gönderdi nâ-çâr

Ayırdılar makam u menzilimden
Çıkardılar mekânımdan ilimden

Budur benzim sarı çeşmimde nem var
Bu hâletden derûnum içre gam var

Ayağım kildedir başımda toprak
Bu gurbetde bana dar oldu âfâk

Garîb oldum dilimden bir bilir yok
Ne diyem sergüzeştim dahi var çok

Cihân halkın bana bî-gâne buldum
Kamu ahvâlini efsâne buldum

Gehî sermâyeyle hâlim diger-gûn
Gehî germâ eder pejmürde pür-hûn

Gehî şeşper gehî şeşpâre oldum
Gehî kûh-sâra düşdüm hayme kurdum

Gehî yollarda yaptım beytü'l-ahzân
Alırdım her gelenden bûy-ı cânân

Bi-âhır bulmadım derdime çâre
Düşüp elden ele oldum figâre

Elinden rûzigârın dâd u feryâd
Olurken rûz u şeb bu gamla nâ-şâd

Cefâ hâkin saçar başıma her-bâr
Vurur gamıma gam dâim eder zâr

Bu gurbette çekerken hicr-i cânân
Neler etti gör dest-i nâdân

Bu derde bunda pes dermana geldim
Visâlin isteyi hicrâna geldim

Bu dem şeyh âsitânında kodum baş
Derûnum gam tenüm lâgar gözüm yaş

Çün etti sergüzeştin bana takrîr
Kalem göz safhasından etti tahrîr

Bu remzi çün okudum safhasından
Mey-i hasretler içtim kas'asından

Bu ahvâli çü buldum hasbihâlim
Yine depreşti derd-i pür-melâlim

Unutmuştum yine gül-zârım andım
Bu gurbet içre şimdi zârım andım

Bu kül-hân içre gördüm zahm-ı hârı
O gülşen içre andım bûy-ı yârı

O bezmi yâd edip mestâne düştüm
Bu kesret fikriyle efsâne düştüm

Âmeden-i Sünbül be Mahfil-i Gül

Onun ardınca geldi sünbül ter
Giyinmiş âsumânî çeşmi nem-ter

Dağılmış mûyu vü hâli perîşân
Gelir bu meclise ol dahi lerzân

Haber söyler derûnundan birûnu
Bu hicrin ol dahi olmuş zebûnu

Suâl
Velî bûyundan oldum mest ü hayrân
Dedim cânâ bu bûdan eyle tibyân

Bu bû-yı dilrübâyı kandan aldın
Nesîminle bu aklı neyden aldın

Ne dükkândan alıpsın kıl haberdâr
Bu ıtrı kankı attâr etti îsâr

Cevâb
Dedi al ıtrımı dükkânı sorma
Mukayyed ol benimle kânı sorma

Dedim kândan gelen kânı bırakmaz
Bulan ıtlâkı hergiz kayda bakmaz

Beni aldama dervîş kânı söyle
Bana andan de cânım onu söyle

Dedi evvel ezel bâğında idim
Açılmadık henüz bir gonca idim

Olurdum kûh-ı vahdetde ser-efrâz
Bu kesretden işitilmezdi âvâz

Bahârı dâim idi bî-zemistân
Hazân olmazdı anda bâğ u bostân

Nesîm-i yâr ile hoş-bû idim ben
Hemîşe tâze vü hoş-rû idim ben

Yem-i vahdet içinde gark idim hûş
Zuhûr etti irâdet eyledi cûş

Beni bu sâhil-i hicrâna saldı
Harâb-âbâda vü vîrâna saldı

Perîşân hâl olup âvâre düşdüm
Gelip bu şeş-dere şeş-pâre düşdüm

Garîbim yokdurur kimse enîsim
Bu evde hâr u has oldu celîsim

Gehî etfâl elinde mürde oldum
Düşüp elden ele pejmürde oldum

Gehî başa konup oldum muvakkar
Gehî pâye düşüp oldum muhakkar

Cefâlar görmüşem devrân elinden
Zahmlar yemişem nâdân elinden

Belim büktü bu gamla bâr-ı hicrân
Gehî sûzân olurum gâhî giryân

İşittim meclis-i irfâna geldim
Bu derde ben dahi dermâna geldim

Âmeden-i Zerrîn- kadeh

Gelir zerrîn-kadeh mecliste şeydâ
Tutup elde kadeh eyler temennâ

Şarâb-ı vahdetin ger âgehîdir
Henüz memlû değil ondan tehîdir

Velî bûyundan olmuş şöyle sekrân
Durur bir köşede mestân u hayrân

Suâl
Suâl edip dedim ey tâlib-i râh
Nedir sekrin nedir destinde akdâh

Ne meyhâneden aldın işbu camı
Ne sâkîden içipsin bu müdâmı

Ne bâğ içre sıkılmıştır şarâbın
Ne âteşde pişiptir yâ kebâbın

Cevâb
Dedi humhâne-i Hak'tır bu dünyâ
Serâser ke's oluptur ana eşyâ

Muhabbet hamrıyla memlûdur eşbâh
Ana çeşm ü hadaklar oldu akdâh

Kebâbıdır onun ekbâd-ı uşşâk
Bunu söyler sana hep enfüs âfâk

Pişirir ol kebabı nâr-ı hicrân
Gerektir olasın sûzân u büryân

Beyâbân-ı ademden bunda geldim
Vücûdum mısrına seyrâna geldim

Çü baktım çeşm-i ibretle cihâne
Serâser anladım nakş-ı fesâne

Geri dikkatle kıldım ona enzâr
Görürüm her birinde sırr-ı Settâr

O sırr ile kamu eşyâ "ene'l-Hak"
Deyu söyler görünür vech-i mutlak

Bu hâlât ile baktım ise kanda
Okudum "semme vechullâh"ı anda

Şarâb-ı vahdete ke's olmuş eşyâ
Hadakdan pes kadeh düzdüm müheyyâ

Gözümden çünkü nûş ettim müdâmı
O demden bulmuşam mest-i devâmı

Humârım gitmedi başımdan asla
Ayıklak bulmadım hûşumdan asla

Nasîhat-ı Zerrîn-kadeh

Onun-çündür açık bu çeşm-i bînâ
Eder "hel min mezid"in sırrın ifşâ

Açık tut çeşmini sen dahi sûfi
İçesin bir gün ola câm-ı sâfı

Bu meclisde olasın mest-i müştâk
Nedir bilmeyesin baş ile ayak

Dilersen olasın bu fende mâhir
Gerektir olasın her şebde sâhir

Kadehler düz hadakdan k ıl müheyyâ
İçesin sen dahi câm-ı musaffâ

Âmeden-i Benefşe

Benefşe geldi çün bu encümende
Salıp seccâdesin tarf-ı çemende

Eğip boynun oturmuş âbidâne
Okur âyât-ı "fe'n-zur" ârifâne

Hacâlet pâyine salmış dü-çeşmi
Boyanmış lâciverde cümle cismi

Melâmî şekl urunmuş şeb-külâhı
Velî pür marifet merd-i ilâhî

Bu şekl ile eder ol setr-i ahvâl
Lisân-ı hâl ile söyler demez kâl

Velî bûyu eder ifşâ-yı esrâr
Şu kim ârifdurur olur haberdâr

Çü bûyundan haber duydum derûnî
Diledim ki soram pes ondan onu

Başın kaldırmaz ol şerm-i hayâdan
Budur maksûd olan ehl-i tukâdan

Suâl

Dedim ey hânkâh-ı gülde sûfî
Suâlim var sana hal eyle vâfî

Beni etti bu bûyun mest ü hayrân
Onu kanden alıpsın eyle tibyân

Bu kâna uğradı yolun beyân et
Bana ol sırrı mahfîden iyân et

Değil bûy-ı Hoten yâ misk-i Tatar
Meğer budur nesîm-i sırr-ı esrâr

Ne kâmilden alıpsın bu kemâli
Beyân eyle bana bu hasbihâli

Cevâb-ı Benefşe
Dehân açıp şurû etti cevaba
Şu remzi dedi kim sığmaz kitâba

Nesîminden gelir bûy-ı dilârâ
Bu tîb ile dolar hep bâğ u sahrâ

Dimâğ-ı câna verir ıtr-ı tâze
Düşer ondan gönül tıflı niyâza

Dedi kim hücre-i vahdetde tenhâ
Ukûf etmiştim onda bî-ser ü pâ

Dilimde zikr idi gönlümde Mevlâ
Bana vird olmuş idi lâ vü illâ

Cenâba tutmuş idim rûy-ı cânı
Dilerdim hâl ile lutf-ı nihânı

Bu bûdan yok idi bende nişâne
Dururdum yokluk içinde fesâne

Kara toprağa gark idim ser-â-ser
Ne hırkam var idi onda ne efser

Erişdi nâgehân enfâs-ı Rahmân
Atâ etti bana bûyu firâvân

Boyandım sıbğatullâh hânesinden
Donandım onda Hak kâşânesinden

Çün oldu bana eltâf-ı ilâhî
Giyindim hırka vurdular külâhı

Bu bûyu ondan aldım kânım oldur
Çü attâr olmuşum dükkânım oldur

Beni ko sûfî isen onu iste
Yolunca git yorulma kânı iste

Ki bende âriyettir bûy u elvân
Gider benden velî bâkîdurur kân

Nasîhat-i Benefşe

Dilersen ben tegi hoş-bû olasın
Likâ-yı yâr ile hoş-rû olasın

Vücûdun kubbesin gûrhâne eyle
Bu dünya kârını efsâne eyle

Otur bu hâne-i halvetde tenhâ
Dilinde zikr ola gönlünde Mevlâ

Cenâb'a tut yüzün şâm u sehergâh
Ciğerler şerhalansın eylegil âh

Uyanık ol seherlerde safâ bul
Bu gaflet zulmetinden çık ziyâ bul

Avâm ile niçe bir kâr u bâzâr
Yanıldın yolunu oldun sitemkâr

Bırak bu kesreti halvet-nişîn ol
Karışma halka gel vahdet-güzîn ol

Benim gibi eğip boynunu her-bâr
Çekip esmasını dilden bul envâr

Be-nâgâhî ere enfâs-ı rahmân
Vücûdun mülkü oldum ola tâlân

Çü gâret ola çalmaya vücûdun
Henüz layık ola Hakk'a sücûdun

Gide fânî gele yerine bâkî
Ola cânâ o demde sana sâkî

Şu meyden içesin yoktur humârı
Şu gülden deresin yok zahm-ı hârı

Kokasın nâfesüz bû-yı mutarrâ
Ne güldür ne benefşe ey dilârâ

Olasın sen dahi ol bûya vâlî
Sana reşk ede ol dem müşk-i gâlî

Açasın sen de bir dükkân-ı attâr
Ola tâliplere dîdâr u bâzâr

Velî bu mürşid-i kâmilsiz olmaz
Yolun yanılma bu iş onsuz olmaz

Onunçün mürşide geldim bu bende
Kodum gül ayağında rû-figende

Âmeden-i Lâle der-în Câ

Gelip bu encümende lâle şeydâ
Olur ol cem′ içinde olda peydâ

Derûnunda tutar dâgını pinhân
Gözü kanı eder ol sırrı ilân

Durur bir köşede pür-hûn u pür-dağ
Başına tar olupdur kûşe-i bâg

Dışı sâde derûnu pür elemdir
Zebercedden rimâh üzre alemdir

Suâl
Dedim ey âşık-ı şeydâ vü pür-hun
İşin dağlarda gezmek misl-i Mecnûn

Yürürken sâha-ı halvette dilşâd
Neden oldu mekânın mihnet-âbâd

Bu dâğ ile ne külhân içre neydin
Bu renk kana yâ kanda boyandın

Cevâb
Cevâbın açtı ağzın çünkü lâle
İçirdi kanı pes la′lin piyâle

Dedi hoştu ezel bağında çağım
Ne çeşmim kan idi ne dilde dağım

O dem peymânesiz câm-ı İlâhî
Müdâmî nûş ederdim bî-melâhî

Safâ-yı ayş ile handân idim ben
Karîn-i sohbet-i cânân idim ben

Bu gurbet iline saldı irâdet
Mezâk-ı cânıma erdi merâret

Mekânım gülşen iken külhân oldu
Bana pister gül iken diken oldu

Konağım şimdi oldu mihnet-âbâd
Dil-i şâdânım ondan oldu nâ-şâd

Kodu pes dest-i mihnet sîneme dâğ
Belâ birle bir oldu dağ ile bâğ

Bana kanlar içirdi tâs-ı gerdûn
Derûnum dâğ vü çeşmim oldu pürhûn

Bana bu hicrim olmuşken girân-bâr
Felek etti bu dâğı bana ser-bâr

Bu derd ile biraz âvâre düşdüm
Gehî bâğa gehî kühsâre düşdüm

Sıla-yı ra'd ile oldum haber-dâr
Ki gülzâr içre cem'-i sûfiyân var

Karârım gitti ben de cem'a geldim
Bu zulmetten rehâya şem'a geldim

Umarım ere şeyhden bana dermân
Duyam irşâdı birle bûy-ı cânân

Âmeden-i Sûsen der în Encümen

Bi-âhir geldi sûsen dikti râyât
O mecliste eder izhâr-ı hâlât

Sipâhîdir başında taylasânı
Velî derviş-i bâtındır nihânı

Takınmış beline tîğ ile hançer
Adû ister kıtâle şâh-ı Sencer

Elinde nîzesi var şöyle çâlâk
Dilîr-âne durur cem' içre bî-bâk

Suâl
Dedim ey sûfiyân içre sipâhî
Bu gülşen içresin merd-i ilâhî

Nedir belinde bunca tîğ u hançer
Bu mecliste bunu senden kim ister

Elinde nîze vü belinde tîğin
Bu cem' ehline gelmez mi dirîğin

Bu meclis mecma'-ı ehl-i safâdır
Bu hey'et onlara senden cefâdır

Bu yokluk meclisidir sâhib-esbâb
Buna bî-gânedir sayılmaz ahbâb

Bular "lâ havle"den tutar silâhı
Bular acz ile bulurlar felâhı

Bular bâtın biline seyf-i ihlâs
Kuşanmıştır ederler gazve-i hâs

Buların Zülfikâr'ı "lâ"dır el-hak
Bular nefsi bilirler düşman ancak

Tutunmazlar bular seyf ü kemânı
Silâh itmiş bular vird-i zebânı

Buların nîzesidir ism-i Kahhâr
Veriptir buların destine Cebbâr

Zebân-ı tîzidir hançer buların
Onunçün yaşamaz hasmı oların

Buların topudur âh-ı sehergâh
Bular bununla eyler harbi gehgâh

Bırak belden buları bî-silâh ol
Tutup ihlâsı pek ehl-i felâh ol

Cevâb-ı Sûsen
Dehân açıp dedi ey pîr-i sâ'il
Sözün vârid velî dinle mesâ'il

Şukûfe mecma'ıdır gerçi gülşen
Bular hep sûfilerdir sâf rûşen

Velî hâlî değil ez-hâr hâşâk
Kamu ta''ân u mü'zî şöyle seffâk

Safâsına bularun ta'n ederler
Dil uzatıp cefâ-yı la'n ederler

Uyûbun görmeyip ol hâr-ı bed-rû
Olur her birisine şöyle bed-gû

Benefşi başda gördükte o hâsid
Beter-pâye olur mekr ile kâsid

Gülü elden ele görse o nâdân
Olur seg-veş gazabdan tîz-dendân

İlişir zâirinin dâmenine
Halel vermek diler gül hırmenine

Çü inkâr ehlidir bilmez safâyı
Miyânın şedd edip eyler cefâyı

Çü fark etmez fesâdından salâhın
Ne bilsinler olar bâtın silâhın

Oları rağm için takındım onu
Ru'ûnet ehli sarnna ko gümânı

Sipâhî sûfisiyim şöyle sünnî
Eser etti bana ilm-i ledünnî

Muhibbiyim ezelden sûfiyânın
Adûsuyum olara tâ'inânın

Siyâset ecliçün ol Rabb-i Cebbar
Beni bu meclise gönderdi nâçâr

Silâh ile duram meclisde ber-pâ
Salâh ehli safâsın eylesin tâ

Âmeden-i Zanbak

Gelir zanbak libâsı dervişâne
Ayağ üzre durur ol hâdimâne

Cebîninde salâh âsârı peyda
Derûnunda safâ olmuş hüveydâ

Başında şemlesi var sâlih-âne
O dahi boynun eğmiş âbid-âne

Dil uzatmış suâle hâzır olmuş
Semâ'-ı sûfiyâna nâzır olmuş

Velî dembeste olmuş şöyle mebhût
Eser etmiş ona âsâr-ı lâhût

Sirâyet eylemiş hâlât-ı ezkâr
Semâ' etmek diler hâletle nâçâr

Suâl
Dedim ey sûfiyân içinde sâfî
İbâdetle ezel ahdine vâfî

Başına kankı şeyh vurdu bu tâcı
Ki her mecliste bulmuşsun revâcı

Seni kim okudu bu cem'a derviş
Ayağ üzre durursun şöyle dilrîş

Mekânın kandadur kandan gelirsin
Ne iklimin selâmın irgirirsin

Cevâb-ı Zanbak
Dedi "fe'nzur ilâ âsâr-ı Rahmân"
Nice ihyâ eder emvâtı Sübhân

Ki ben meyyit idim taht-ı zemînde
Yatardım toprak içinde kemînde

Çalındı nâgehânî sûru ra'dın
Bana bu nev'a oldu emri ra'dın

Uyan hâb-ı ademden başı kaldır
Safâ meydânına gel devr-i güldür

Ki gülşende semâ'-ı sûfiyân var
Çü oldum bu sadâyla haberdâr

Karârım gitti azm ettim bu cem'a
Bulam gül meclisinde tâki lem'a

Deli dîvâne ister uslu uslu
Ki "el-cinsü ilâ'l-cinsi yemîlu"

Çü sûfiyim bu dem geldim safâya
Bi-hamdillâh eriştim merhabâya

Vurundum iş bu tâcı ben kıdemden
Ve "e'tâ külle şey'in"den o demden

Dikilmişti bu kisvet beyne'l-a'yân
Vurundum şimdi sûret tuttu ekvân

Bu cem' içre benim çün hâdim-i hâs
Sülûkümde tutarven râh-ı ihlâs

Ayağ üzre bana durmak-durur hû
Olam tâ meclis-i gül içre hoş-bû

Çü belim bağladım hizmette ez-cân
Bana tâlib olur erbâb-ı irfân

Muhabbet tîğ-ile pâyım keserler
Elim alıp safâya irgiürirler

El üzre ederim kat'-ı merâhil
Müzeyyendir benimle her mahâfil

Çü pâyım kesdiler râh-ı vefâda
Ayağıma başın kor gül safâda

Beni kilden çıkarıp dest-i ihvân
Safâ bezminde câyım fevka'l-akrân

Bu izzetler bana hizmetten oldu
Bu rahmetler bana zahmetten oldu

Nasîhat-ı Zanbak

İşit benden er-isen hasbihâli
Sana menzil idin saff-ı ni'âli

Ulular hizmetinde cest ü çâlâk
Miyânın şedd edip ol şöyle derrâk

Çıkar nefsin murâdâtın aradan
Murâdâtın bite râh-ı hafâdan

Çü hâdimsin uyanık ol seher-şâm
Seni yoldan komasın hurd ü âşâm

Gele bir dem koyup saff-ı ni'âli
Senin ola bi-küllî sadr-ı 'âlî

Dura saf bağlayıp karşında huddâm
Yedin bûs eyleyen bula niçe kâm

Bu nakli hod işitdin ez-Peyember
Ki hâdimler olur mahdûm mukarrer

Buyurmuştur geri Sultân-ı ekrem
Ki kavmin seyyididir hâdimü'l-kavm

Onunçün rahmeten li'l-âlemîndir
Onunçündür şefîu'l-müznibîndir

Âmeden-i Nîlüfer

Gelir nilüfer onda çeşmi giryân
Açar yumar gözün mecliste hayrân

Kararı yok su üzre hem-çü nakîl
Halâvetle okur âyât-ı Tenzîl

Salıp seccadesin su üzre ol pâk
İbâdet kasdın etmiş onda bî-bâk

Riyazetle sararmış rûyu onun
Haber verir bu işten bûyu onun

Siper tutmuş başına sağ u solda
Durur hâletle olda bir mahalde

Suâl

Suâl edip dedim ey zehr-i âbî
Nedir hâlin bana vergil cevâbı

Niçin yok gayrılarla ihtilâtın
Ayağın kilde terk etmezsin âbın

Su üzredir mekânın hemçü zevrak
Dilinde halk ile vahşet var ancak

Neden el verdi sana bu kerâmet
Ki âb üzre edersin hoş ikâmet

Cevâb-ı Nîlüfer
Dehân açıp o dem ol merd-i hoş-hâl
Çü sâilsin dedi benden cevâb al

Ki ben bir ehl-i hâl idim cihânda
Gelip seyrâna gezdim în ü ânda

Ne yere vardım ise bana hussâd
Beni ta'n-ı hasedle etti nâşâd

Huzûr-ı kalbime çün erdi noksân
İbâdâtım safâsı buldu hüsrân

Çü vâcib oldu ondan hicret ettim
Vatan terk edip âhır câya gittim

Bana dar oldu âhır reb'-i meskûn
Girip deryâda oldum onda medfûn

Çıkardım çilleler ettim riyâzet
Bu hâlât üzre el verdi kerâmet

Bu kez su üstüne seccâde saldım
Bu hâle şükr idüben secde kıldım

Gelip üstüme sûsen çekdi hançer
Dedi ey merd-i sâlûs-ı muhakkar

Bu halka gösterirsin şath u tâmât
Bu istidrâcını dersin kerâmât

Sana mı kaldı bu izhâr-ı hârık
Var iken ekrem ü a'lem halayık

Hasb-i Hâl

Gelir bir yanadan zanbak cefâkâr
Dil uzatıp olur olda sitemkâr

Zebân-ı şeşperi verir cerâhat
Şu hâletle ki olur kattâ'-ı râhat

Çü cânım bu cefâdan oldu bîzâr
Siper tuttum sabırdan onda nâçâr

Çü sabr oldu penâhım râhat oldum
Safâ buldum o dem bî-mihnet oldum

İşit benden bunu ey merd-i sâfî
Ne denli çok olursa sana câfî

Tahammülle sabırdır ona kalkan
Ko atsın seng-i ta'nı sana nâdân

Senin bâzârın olsun dâimâ Hak
Ko tınma ne dilerse söylesin halk

İşittin Ahmed-i muhtâr'a hüssâd
Dediler sâhir ü mecnûn ona ad

Gehî şâir dediler gâhî kassâs
İşitirdi tutardı râh-ı ihlâs

Geçerdi kârıbân-ı Hak bilâ-bâk
Ona 'av'av ederdi kelb-i nâ-pâk

Kesâd ermezdi ondan kârıbâna
Hasâset erdi ancak ol sükkâna

Yürü Hakk ile eyle kâr u bâzâr
Selâmen de sana kim olsa âzâr

Ko halkı Hâlık ile ol mukayyed
Rızâsın gözle ol abd-i mü'eyyed

Ne gam senden eğer râzı ola Hak
Serâser sana düşman olsa bu halk

Gazap etse sana Rabb-i tüvânâ
Müfîd olmaz rızâ-yı cümle eşyâ

Safâ sür sana ger nâ-dân atsa seng
Çü şâh-ı meyvedârsın eyleme neng

Yemişli ağaca çoban u nâ-dân
Çomağın atageldi tınma ey cân

Siper kıl sabrını başına dervîş
Bu mürseller yoludur olma dilrîş

Hikâyet-i Münâsib ez-Zebânı Nîlüfer

Dedi bir demde ben bir bağa vardım
Nasîhatler bulup hoş çağa erdim

Görürüm onda bir hoş şâh-ı bâlâ
Katı mevzûn u ra'nâ mîsl-i tûbâ

Velî başında var bir seng-i nâ-pâk
Ki muhkem tutmuş onu şöyle çâlâk

Suâl edip dedim ey şâh-ı nimet
Nedir başındaki bu seng-i mihnet

Dedi bir demde bir çoban-ı nâdân
Başıma attı bir seng-i beyâbân

Sıdı ol şâhımı ben meyve dökdüm
Kabûl ettim onu başımda tuttum

Bu fahrımdır ki ger şâh-ı muğaylân
Olaydım atmaz idi onu nâ-dân

Bu ma'nîden budur seng-i kerâmet
Kemâlime verir her dem şehâdet

Onunçün tutmuşum baş üzre onu
Ki bundan ibret ala reh-revânı

Bu mihnet-hânede umma emânı
Cefâ çek bunda gözle câvidânı

Çü râhat menzili oldur bilirsen
Yola gir sıdk ile sûfî er isen

Dilersen hırmene düşmeye cemre
Kulak tutma hadîs-i Zeyd ü Amr'e

Velî bu mürşid-i kâmilsiz olmaz
Tuyarsan hâli bu iş onsuz olmaz

Onunçün ben dahi bu cem'a geldim
Bu zulmetten rehâya şem'a geldim

Âmeden-i Nergis

Gelir nergis bu meclis içre mestân
Olup nâsih okur âyât-ı Kur'ân

Gözün açıp cihâna "fa'tebir" der
Bu ahvâle katı bir mu'tebirdir

Ki eşyâ mazhar-ı Hak'dır serâser
Mezâhirde zuhûrun gör beraber

Gözün aç bu cihâna kalma 'amyâ
Sahâyiften oku esmâ-i hüsnâ

Neler söyler sana evrâk-ı eşcâr
Gel oku her birinden ders-i esrâr

Duyasın her varaktan bir kitâbı
İşit "innî ene'llâh"dan hitâbı

Oluptur her varak bir sifr-i menşûr
Ledünnî ilmidir manzûm u mensûr

Bunun içindedir hep levh ü kürsî
Ülû'l-ebsâr okur ancak bu dersi

Bu mektebten ne duysun merd-i nâ-dân
Ki levhin yumamıştır hemçü tıflân

Gerekmezdin kılarsan levhi sâde
Ma'ârif harfi yazılır küşâde

Bilirsen nâme-i Hak'tır bu evrâk
Okurlar harf-i remzi sâhib-ezvâk

Suâl
Bu esrârı çü nergis etti ifşâ
Katına varıp ettim söze inşâ

Dedim ey bûsitânın merd-i mesti
Şikest idim sözün verdi dürüsti

Nedendir daimâ mestânesin sen
Bu nat' üzre neden ferzânesin sen

Gözün açık görücek âfitâbı
Gice olsa yumarsın hemçü hâbî

Ne gördü ayn-ı şems içinde 'aynın
Ona dâim mukâbildir cebînin

Cevâb-i Nergis
Dedi ibretle bakmışım cihâna
Hakikatsiz ne rağbet în ü âna

Bu ma'nîden bakarım âfitâba
Ki terbiyyette mazhardır cenâba

Kaçan dolunsa gelse leyl-i hicrân
Açılmaz çeşm-i bî-bahtım pes ol ân

Gözüm ol dem yumarım hemçü hufte
Görünmese açılmaz hefte hefte

Ki hâr olur bana hep rûy-ı ağyâr
Sezâdır gör olanı rûy-ı dildâr

Nasîhat-i Nergis

Gözünden içmek istersen şarâbı
Hakîkat gözle sûfî ko serâbı

Verilmiştir sana bu mû-yı müjgân
K'onu dâm eyleyesin eyle iz'ân

Onu dâm eyle ankâ vü hümâya
Bülend ol kadrini ergir semâya

Hazer eyle hazer ey ehl-i insâf
Sakın ol dâmı kurma be-her eclâf

Hakîkat gözle gel aldanma nakşa
Basîretle nazar kıl arş ü ferşe

Silersen rû-yı eşyâdan bu kerdi
Temâşâ edesin hâr içre verdi

O dem arş-ı 'ulâ görüne zerrât
Zuhûr ede hakîkat sana bi'z-zât

Gide gönlün gözünün bu nikâbı
Göresin katrede deryâ-yı nâbı

Onunçün ben dahi irşâda geldim
Bu mecliste güle feryâda geldim

Âmeden-i Sâir Ezhâr

Bu tertip ile geldi cümle ezhâr
Okudum her birinden ders-i esrâr

Salâ oldu dirildi hâs u ‘âma
Ağaçlar saf tutup geldi kıyâma

Tutar her bir şâh elinde bir kitâbı
Okur ondan bulunlar feth-i bâbı

Salar destini der benden sebak al
Ledünnî ilmidir gel bir varak al

Kuruldu halka-i tevhîd-i ahyâr
Eserdi bâd-i cezbe beyne’l-eşcâr

Kuruldu çün bu hâlet üzre sohbet
Zikirden cân dimâğı aldı lezzet

Derûnu her birinin geldi cûşa
Çiçek sûfîleri geldi hurûşa

Bu hâletten birisi câmesin çâk
Edip destin kimi cândan yudu pâk

Kimi destârını başından attı
Kimisi hırkasın hammâra sattı

Kimisi ney gibi ol demde nâlân
Kimi def gibi olmuş sîne-gûyân

Semâ’ eyler kimisi hemçü gerdûn
Kimi toprağa düşmüşler diger-gûn

Kimin bî-hoş ediptir vecd-i vâcid
Kimi râki’le kalmış kimi sâcid

Bu hâlet içre bülbül oldu kavvâl
Okur esrâr-ı tevhîdden biraz kâl

Buların vecdi artar lezzetinden
Safalar kesb ederler hâletinden

Bular bu hâlet üzre hâr-ı mekkâr
Hased dendânını tîz etmiş âzâr

Ne vecdi var ne dilde hûy u hâyı
Velâkin iltizâm etmiş cefâyı

Hudâyâ fail edip ez mekr-i mekkâr
Ferâğ ehlini lutfundan nigeh-dâr

Zümre-i Şükûfe Gülün Zuhûrun Murâd Ettikleridir

Bular çün fâriğ oldu sohbetden
Henüz gül çıkmamışdı halvetten

Çü hâletten biraz buldular ârâm
Dönüp pes bülbüle ettiler ibrâm

Ki ey şeyh âsitânında koyan baş
Döken aşkından onun her seher yaş

Niyâz eyle bugün ol mürşide var
Bizim-çün hazrete lutfeyle yalvar

Ki cem' oldu kapında bunca ahbâb
Olara lutf edip feth eylegil bâb

Ki hep âşıklarındır ez-reh-i dûr
Geliptir her bir müştâk u mesrûr

Olar hadden aşırdı intizârı
Semâya çıktı şâhum âh u zârı

Demidir edesin ahbâba çâre
Likânı merhem edip zahm-ı hâre

İşitti bunu bülbül etti feıyâd
Dedi kandan-durur bu murg-ı nâ-şâd

Bilirsin âşık-ı şeydâsıyım ben
Bu gülşen içre bir rüsvâsıyım ben

Bu besdir ki bu cem' içinde tenhâ
Duram bir köşede hacletle şeydâ

Benim hadim değildir etmek ibrâm
Benim bir âşık-ı nâ-şâd u nâ-kâm

Benim çün âşık-ı meşhûr-ı âfâk
Bu küstâhî değildir râh-ı uşşâk

Bu Matlabın Husûlünde Bülbülden Me'yûs Olup Benefşeye İbrâmlarıdır

Çü me'yûs oldular bülbülden ezhâr
Tanıştı birbiriyle cümle ahyâr

Benefşe bu işi görmek revâdır
Bu arz-ı hâle ol varmak sezâdır

Ki budur eşiğinde hâdim-i hâs
Bu cem' içre bunundur râh-ı ihlâs

Dediler ey benefşe azm-i kâl et
Varıp ol pîre bizden arz-ı hâl et

Huzurunda olursun her seher-şâm
Senindir pes bu işte arz u ikdâm

Dehân açıp dedi ey cem'-i ihvân
Bilirsiz hâne-i halvette pîrân

Bulurlar "lî-ma'allâh"dan numûne
Onun-çündür düşerler bu kümûne

"Ebîtü" hânının mihmânıdırlar
Bular ol âlemin sultânıdırlar

Bu dem etmez bizimle gerçi bâzâr
Olursam ben olam bu işde âzâr

Deyip gül eşiğinde kodı başın
Akıttı ayn-ı rengîn ile yaşın

Niyâz ile dedi ey kutbu'l-aktâb
Kapında muntazırdır cümle ahbâb

Likân ile dilerler olalar şâd
Nesîminden bulalar râh-ı irşâd

Saçasın âleme bûy-ı mutarrâ
Şemîminle dola hep bâğ u sahrâ

Sana minber ola bâğ içre gülşâh
Ledünnî ilmini okuya eşyâh

İşitti bu sözü çün kân-ı irfân
Keremden cûşa geldi bahr-i ihsân

Dedi vahdette gerçi kâmurânım
Tereddütle bu dem pîr-i civânım

Ki vahdet âleminde ömr-i yekdem
Hezâr sâl ömr-i kesrettendir akdem

Velî tâliblerin şevk-ı likâsı
Beni cezb etti ol dem mübtelâsı

Demidir minbere edem su'ûdu
Bu dem irşâd için edem ku'ûdı

Bu gülşen câmi'inde cümle sûfî
Olup hâzır içeler câm-ı sâfî

Benefşe çün getirdi onda müjde
Safâdan geldiler her biri vecde

Bir Seher Gülün Minber-i Şâha Su'ûd Ettiğidir

Çün etti tasliye bülbül seher-gâh
Çıkar gül minber-i şâha be-nâgâh

Görüp rûyun kamusu oldu mebhût
Bu nâsûta hacâlet verdi lâhût

Çi-ger açmaz ağzın niçe eyyâm
Velî söyler idi bûyu serencâm

Senâlar okudu bülbül firâvân
Esip bâd-ı sabâ pes oldu handân

Dehânın açtı etti sînesin çâk
Girip meydân-ı şevka oldu çâlâk

Ma'ârif mahzeninden açtı bâbı
Okur her bir varaktan bir kitâbı

Çü meclis içre saçtı ıtr-ı tâze
Abîri kimse almazdı piyâze

Duyaldan bûyun onun müşk-i Tatar
Kalender-veş girer bir bosta hûnbâr

Dükânın yaptı hep ıtr ıssı attâr
Be-âhır oldular ona harîdâr

Hacâletten kamu ezhâr-ı hoş-bû
Başın aşağa saldı hem-çünân mû

Gehî mestâne vahdetten urur dem
Solar yüzün uyarır onu şebnem

Gehî söyler hakâyıktan mu'ammâ
Gehî esmâ yüzünden geh müsemmâ

Gehî tefsîr ederdi gâhî tevîl
Şunu kim vermedi envâr-ı Tenzîl

Şu denli keşf-i esrâr etti derhâl
Kamuya oldu anda hall-i eşkâl

Fenâya etti âhır anda irşâd
Der ey erbâb-ı cem'-i gülşen-âbâd

Bu cem'in farkı vardır eylen iz'ân
Bu cem'iyyet olur tezde perîşân

Mukarrerdir hazânı her bahârın
Sonu leyl olusar âhır nehârın

Gurûbu vardır önünde tulû'un
Usûlü var-durur lâ-büd furû'un

Çü dünyâ fer'-i uhrâdır bilâ-rayb
Bu fer'i zâhir olmuş aslıdır g ayb

Bırak fer'i yapış asla müdâm ol
Saâdet içre sûfî müstedâm ol

Hazânından emîn ol bu cihânın
Belâsından halâs ol în u ânın

Suâl-i Sâ'il be-gül

Çü neşr etmişti gül onda nükâtı
Kamunun hal oluptu müşkilâtı

Velî bûyunda kaldım onda teşne
Tazarru'la yapıştım gül peşine

Dedim ey gülşen-âbâd içre şeh-vâr
Kulak tut bana lutf et müşkilim var

Bu bûy-ı dil-firîbi kandan aldın
Ya bu reng-i garîbi kandan aldın

Ne kânın ıtrıdır onu ayân et
Bana bildir o kânı hoş beyân it

Dedi kânın sorarsan şâha var-gil
Bana ondan geliptir ana sor-gil

Tenezzül eyledim pes şâha fi'l-hâl
Dedim ey gül budağı eyle ifzâl

Güle senden erişmiş bû-yı cân-bahş
Bu matlab-çün sana geldim sürüp rahş

Beni redd etme kapından ayân et
Bana ol bû-yı mahfîden beyân et

Dedi özdekden aldım ben de onu
Sorarsan var ona sor sen de onu

Varıp özdekden onu sâ'il oldum
Gedâyım her kapıya mâ'il oldum

Tazarru'la dedim ey merd-i ma'nî
Murâdım var kapında vergil onu

Güle bûyundan etmiştim su'âli
Sana gönderdiler de hasbihâli

Senin midir onu sen kandan aldın
O bû-yı cân-fezâyı kanda buldun

Dedi ben kandan ü kandan bu hâlet
Beni ko bende yokdur bu kerâmet

Velî kökden geliptir bana ol bû
Bana ondan geliptir ol güzel hû

Onu sen ona sor kim asl-ı eşyâ
Odur maksûdun ondan kıl temâşâ

Tenezzül eyleyip pes bîha vardım
Yüzüm hâkine sürdüm şeyha vardım

Dedim ey cümlenin asl-ı usûli
Kapına geldi bu 'abd-i fuzûlî

Kapında hâcetim var etme merdûd
Kerem kânısın etme onu mesdûd

Ki her bir kapıda ettim terâne
Kamu redd ettiler düşdüm fesâne

Şikârım özleyip bu bâba geldim
Koyup kışrı ülû'l-elbâba geldim

Beni salma keremden özge bâba
Ki tâkat yok ciğer döndü kebâba

Dedi ey müdde'î ey yolda ayyân
Sana minnet mi var oldunsa ta'bân

Ciğer anmak bu yol içre hatâdır
Bilirsen zahmeti sana 'atâdır

Cihân u cân anılmaz bunda heyhât
Yolunca git yorulma iste hâcât

Bu yolda derbeder ol durma sâ'il
Harîm-i ka'beye olunca vâsıl

Murâdın bulmadın bu yolda merdân
Oturmadı bu iş sanma ki âsân

Yürü var hâke sor ol bû-yı mahbûb
Bana ondan geliptir şöyle mergûb

Çü göçtüm ol finâdan hâke vardım
Deme hâke velî eflâke vardım

Yüzüm hâke urup ettim niyâzı
Dedim ey tâlibînin dil-nüvâzı

'Atâ-yı Hakk'a sensin mazhar-ı hâs
Kime eylikler eylersin bi-ihlâs

Kapında hâcetim var hoş-revâ kıl
Marîz-i hâcetim şâhım devâ kıl

Güle bûyundan etmiştim su'âli
Sana gönderdiler âhır bu hâli

Keremden söyle ol bûdan nişâne
Beyân eyle beni salma yabâne

Dedi ey tâlib-i bû-yı hakîkat
Acûl olma bu yolda etme minnet

Sana besdir ki yolunda olasın
İzin izle yolunca git bulasın

Bana bârândan erdi ol sa'âdet
Ona sor kim odur ehl-i emânet

Göçüp ondan yüzüm bârâna tuttum
Huzûrunda durup çok tevbe ettim

Tazarru'la dedim ey âb-ı nîsân
Su'âlim var kapında eyle ihsân

Gülün bûyun senden geldi derler
O hâlâtı güle ol verdi derler

Bu işte derbeder geldim kapına
Sorar-ven ânisinden hazretine

Bana ol bû-yı lâhûttan nişâne
Haber söyle şehâ etme bahâne

Dedi ey tâlib-i miskîn-i pür-zâr
Talepte sâdık isen olma âzâr

Bu yolda zahmet olmayınca yâre
Erişilmez yürü olma figâre

Bana bu matlabın ebr-i hevâdan
Eriptir ona var kalma safâdan

Bana ondan geliptir ol emânet
Ona sor ol bilir ondan dirâyet

Çü me'yûs oldum ondan rihlet ettim
Bu menzillerden âhır hicret ettim

Erişip merhabâ ettim sehâba
Su'âlim arza kıldım ol cenâba

Dedim ey hû hevâsından haber-dâr
Kapına geldi bu dem tâlib-i zâr

Düşüp elden ele âvâre oldum
Gülün bûyun senden sora geldim

Sana gönderdiler her kanda varsam
Seni bilir dediler her kime sorsam

Sana kandan erişdi bû-yı cânân
Bana kânın haber ver eyle ihsân

Beni ilden ile âvâre etme
Şifâ et derdime bîçâre etme

Dedi ey tâlib-i esrâr-ı lâhût
Bu meydânda sorulmaz resm-i nâsût

Bunun sermâyesi âvâreliktir
Bu derdin çâresi bîçâreliktir

Bunun encâmı hayrânlıktır ancak
Bunun ma'mûn vîrânlıktır el-hak

Bu bûnun ben dahi âvâresiyim
Bu derdin ben dahi bîçâresiyim

Duyaldan cân meşâmı bû-yı râzı
Kimesne bulmamışım çâre-sâzı

Karârım kalmadı oldum hevâyî
Yilip derdime bulmadım devâyı

Bana bâd-ı hevâdan geldi bu şân
Ona sor kim ol eyler onu tibyân

Bi-küllî sa'y edip erdim hevâya
Suâlim arza kıldım ol fenâya

Dedi ey tâlib-i bû-yı hakîkat
Talepten kalma eyle sa'y ü himmet

Bana mülk-i ademden geldi bu bû
Yok olursan duyarsın onu her-sû

Anâsır cübbesi oldukça ber-dûş
Varılmaz ol araya eylegil hûş

Fenâ-fi'llâh olanlar varır onda
Bekâ bi'llâh olanlar varır onda

Vücûdundur o ruh-sârın hicâbı
Kıyarsan kendine kalkar nikâbı

Vücûdun hâsılı çünki dü-cûdur
Bu maksûda iki habbe girevdur

Geçersen habbeden mahbûb alırsın
Verip bû bezle-i mergûb olursun

Velî vardır dahi sende bekâyâ
Onun-çün etmedin derk hafâyâ

Geri dön ermek istersen murâda
Göçüp menzil-be-menzil ol fütâde

Geri var hazret-i verde selâm et
Nice müddet eşiğinde kıyâm et

Senin ondan-durur yine fütûhun
Sanna ondan eriser hazz-ı rûhun

Ne denli eyler ise ol bahâne
Ko telvîni şakın gitme yabâne

İşittim bu sözü girdâba düşdüm
Ciğer mecrûh olup hûn-âba düşdüm

Murâdımdan çü oldum bunda me'yûs
Bu dem tutdum zarûrî seyr-i ma'kûs

Vedâ ettim havâdan ebre vardım
Sehâb ile gezip bârâna erdim

Yağıp bârân ile toprağa düştüm
Sirişt olup o dem asla kavuştum

Çü kökten özdeke ondan da şâha
Varıp ondan ulaştım pîş-i şeyha

Niyâz ettim huzûrunda olup dâl
Yine ettim cenâb-ı arz-ı ahvâl

Tazarru'la dedim ey mürşid-i hâd
Kapında bende oldum etme âzâd

Çü sensin ka'be-i maksûd-ı uşşâk
Ko devr ede cenâbın abd-i müştâk

Çü cânım senden aldı bû-yı yârı
Safâ bilir onunçün zahm-ı hârı

Cefâ ile dahi hicrâna salma
Bu umrândan beni vîrâna salma

Beni âvâre ettin nice eyyâm
Hevâ iklimine erdim serencâm

Yine sende dediler ol merâmı
Bana reddinle ergirme garâmı

Olursam zahme-i hâr ile mâ-şâ
Bırakmam dâmenin elden fe-hâşâ

Çü sensin kıble-i âmâl-i tullâb
Dahi dönmem cemâlün câna mihrâb

İşitip şefkat etti bu gedâya
Cefâyı kodu yüz tuttu vefâya

Dedi ey tâlib-i mehcûr-ı pür-zâr
Bu seyrinden sakınıp olma bî-zâr

Yedin ger her kapıdan zahme-i red
Velî sedd olmamıştı bâb-ı sermed

Egerçi olmadın maksûda vâsıl
Velâkin çok fevâ'id oldu hâsıl

Ki her bir kapıdan bir hisse aldın
Muhabbet muhkem oldu yine geldin

Sana bildirdi firkat kadr-i vaslı
Temâşâ eyledin hep fer' u aslı

Tabâyi' rütbetinde oldun âgâh
Bu yolda gâhî gûh oldun gehî gâh

Gehî nâmî olup buldun terakkî
Cevâmidle gehî ettin telakkî

Gehî âb ile oldun şöyle seyyâl
Gehî bâd ile her bir sûya meyyâl

Alıp her birisinden bir kemâli
Geri geldin duyup pes hasb-i hâli

Bizim-çindi çü devr-i bâb-ı ağyâr
Hakîkatte medârındı der-i yâr

Bu hicr oldu sana terbiyyet-i hâs
Iraklıkta bulundu râh-ı ihlâs

Deme bu hicr ü âlâmım cefâdır
Sana ma'nî yüzünden bu vefâdır

Çü istîdâd ile geldin kapıya
Hakîkat gözle hâzır ol tapuya

Hakâyık madenidir vech-i mutlak
Bu eşyâda görünen odur el-hak

Beni kıldı bu reng ü bûya mazhar
Şuûnudur onun bu şân-ı enver

Beni ko zî-şuûnu gözle sûfî
Mezâhirden açasın câm-ı sâfî

Çü himmet erdi kaldırdım nikâbı
Gözüm açıldı ref' ettim hicâbı

Hakîkat bûyun aldı cân dimâğı
İşitti sırr-ı vahdetten kulağı

Vücûdum şehrinin feth oldu bâbı
Görürüm bende imiş ol cenâbı

Velî aks-i cemâl imiş o zâhir
Ona mir'ât imiş cümle mezâhir

Sıdım mir'âtı ayn oldu şuhûdum
O ayne doymadı ayn-ı vücûdum

Gül ile gül olup hârı bıraktım
Kamusun âteş-i vahdette yaktım

Çü buldum ibtidâda intihâyı
Ana mir'ât edindim mâsivâyı

Beyânı istedim şehrimde buldum
Gezip âfâkı pes enfüste buldum

Hâtime-i Kitâb

Haber duydun mu ey sûfî-i tâlib
Nedir bu ortada a'le'l-metâlib

Sülûk emrini ettim sana ta'lîm
Hakâyıktan biraz irşâd u ta'lîm

Mürîd ü şeyhin âdâbından imlâ
Edip ondan birazcık kıldım inşâ

Bahâne eyledim ezhâr u verdi
Beyân ettim sana ahvâl-i derdi

Gerektir duyasın bundan rumûzu
Kazasın gâr-ı kalbinden künûzu

Ola işbu kitâbım sana gülşen
Safâsın bî-behâ fehvâsı rûşen

Bahârına hazân ermez müebbed
Safâ bezminde ol bunda muhalled

Velî budur vasiyyet sana ey yâr
Kaçan dersen bu gülşen içre ezhâr

Unutma Şemsî'yi hayr ile yâd et
Oku bir fâtiha cânını şâd et

Bağışlayıp ona edersen ihsân
Birine on vere ol Rabb-i mennân

Fi't-târîh ve't-tesmiye

Diledim ki diyem târîh ile ad
Dedi hâtif dilimde Gülşen-âbâd

Hesâb eyle bu sânî mısrâını
Dokuzun tarh edip bul onda ʻaynı (sene 986)